

ν' ἀποφανθῇ μετὰ θετικότητος. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὰ μὲν γράμματα συμβολίζουσι τὴν λέξιν Χερουβίμ, ὅτι ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὸν Ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ καὶ εἶναι ἀντίγραφον τῆς γνωστῆς παραστάσεως τοῦ ἐν Χώναις (Κολασσαῖς) τῆς Φρυγίας γενομένου παρὰ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ θαύματος, τὸ δὲ σύμπλεγμα τῶν οἰκοδομῶν ὅτι παριστᾷ Μονὴν μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς.

Ἡ χρονολογία τοῦ ἀναγλύφου τεχνικῶς ἐξετάζομένου δὲν δύναται πάντως νὰ εἶναι

παλαιότερα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος πρὸς τὴν ὁποίαν συμπίπτει ἡ ἀναγέννησις τῆς τέχνης ἐν τῷ Βυζαντίῳ.

Ὅσον ὁμως ἀφορᾷ εἰς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἰπώμεν ὅτι πρόκειται περὶ εἰκόνας τοποθετημένης ὑπεράνω τῆς ἐξωτερικῆς θύρας Μονῆς, ὡς πολλαχοῦ εἴθισται, ἡ ὁποία ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχιστράτηγου καὶ ἡ ὁποία εἰκονίζεται εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνης.

Ἀλλ' ὅ,τι ἐν τῷ προκειμένῳ σπουδαιότερον προβάλλει καὶ χρῆζει ἐξάσεως εἶναι φρονῶ ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, ὅπερ ἀναμφισβητήτως εἶναι προϊόν ἑλληνικῆς διανοίας καὶ τέχνης καὶ ὑπὸ ἑλλήνων δι' ἑλληνικὴν Μονὴν ἐχρησιμοποιεῖτο, δύναται νὰ συναριθμηθῇ μετὰ τῶν ὀλίγων δυστυχῶς σωζομένων χριστιανικῶν καὶ ἑλληνικῶν μνημείων τῆς περιφερείας ταύτης.

Κομοτηνὴ 12 Φεβρουαρίου 1928

† Ὁ Μακρονείας ΑΝΘΙΜΟΣ

λίας καὶ μικροφιλοτιμίας τῶν διευθυνόντων τὰς Κοινότητας· διότι ἀναμφιβόλως εἰς τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν τὰ πράγματα συνέβησαν ὅπως περίπου εἰς τὸν Στενήμαχον. Συνάμα δὲ μαρτυροῦν αἱ πληροφορίες τοῦ Σκορδέλη καὶ τὴν σφαλερὰν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ἔλαβεν ἡ παιδείαις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μαθηταὶ μὴ γνωρίζοντες ἴσως μὴδὲ καλὴν ἀνάγνωσιν εἰσέγγοντο προῶς εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ διδασκάλους ὁμοίως ἀκαταρτίστους καὶ ἀπαρασκεύους. Διὰ τοὺς λόγους τούτους νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ δημοσιεύσωμεν ἐδῶ τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ χειρογράφου.

«Πλησιέστατοι γείτονες τῶν Στενημαχιωτῶν, ὡς γνωστόν, οἱ Φιλίππου-πολῖται εἶνε. Οὗτος ἐμπορικὸς μᾶλλον λαὸς εἶνε ἢ φιλόμουσος. Εἰς τὴν Φιλίππουπόλιν πρὸ ἑβδομήκοντα περίπου ἐτῶν (1780) ἐπιστήθη δημόσιον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον μικρὰ ἑλληνικὰ μαθήματα παρεδίδοντο, μεγαλυντέρα δὲ σπουδὴ καὶ ἐπιμέλεια προϋτίθετο περὶ τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῆς διπλογραφίας, ἀντικείμενὰ ἐμπορίας, καὶ τὰντα ἀτελῆ καὶ ἀμέθοδα, ὥς ἕκαστος εἰκάξει συγκρίνων τὰς πεποιθήσεις ἐκείνας. Καὶ κατὰ τὴν πρώ-την περίοδον, διαρκέσασαν περίπου 35 ἐτη, οὐδεμία προφανὴς προόδος ἐδείχθη, ἀλλὰ στάσις καὶ ἀδιαφορία ἐπεγράτει καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα, μετὰ παρέλευσιν δὲ περὶ τοῦ 40 ἐτῶν (1820), ὁπότε καὶ μετα-νάστευσις οἰκογενειῶν τινων εὐκαταστάτων ἐγένετο ἐν τῇ Φιλίππουπόλει, τότε, διὰ τῆς ἐνεργείας μάλιστα καὶ συνδρομῆς τῶν ἀποικισάντων αὐτόθι, τὸ Σχολεῖον ἐπιδιωρθώθη καὶ μετερρυθμίσθη, καὶ ἔκτοτε ἄρχεται δευτέρα περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐβελτιώθη ἡ Σχολὴ καὶ ἔδειξε προόδους τινάς· καὶ ἀπὸ τῶν περὶ συνδρομῶν σπουδασταί. Ὁ κύκλος τῶν μαθημάτων ἡ-ξήθη, ὁ ζῆλος τῶν μαθητεόντων ἐξωπυροῦτο, καὶ ἡ φιλοτιμία καὶ προ-θυμία περὶ τὰ φῶτα τῶν ἐφόρων τῆς Σχολῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐβελτιοῦτο. Οἱ κατὰ ταύτην τὴν περίοδον μαθητεύσαντες ἐδείχθησαν ὅπως οὖν ἄνδρες προικισμένοι μὲ παιδείαν ἐκείνου τοῦ καιροῦ καὶ χρηστὰ ἤδη. Αὕτη ἡ τῶν μαθητῶν πρόοδος ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει τὴν προθυμίαν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν λοιπῶν Φιλίππουπολιτῶν· καὶ αὕτη ἡ περίοδος, ἡ διαρκέσασα 10 μόνις ἐτη, ὑπῆρξε, καθ' ἣν μετὰ πλείοτερον ζήλου καὶ προθυμίας διε-τηρεῖτο ἡ πρόοδος τοῦ Σχολείου Φιλίππουπόλεως. Ἀλλὰ κρῖμα, ὅτι εὐθὺς μετὰ παρέλευσιν τῶν 10 ἐτῶν ἠλλαξαν πρόσωπα τὰ πράγματα· ἄλλα ὀλέ-θρια κατὰ εἰσίκηθησαν εἰς αὐτήν, μάλιστα δὲ ἡ ὀλεθριωτάτη πολυτέλεια, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας παρημελήθη πάλιν τὸ Σχολεῖον καὶ εἰς διάστημα 5—6 ἐτῶν δὲν ἠκούετο πλέον, καὶ εἰς ἓνα καὶ εἰς ἕτερον μαθητεύσαν-τες διδάσκαλον, πάλιν κατὰ τὸν κοινὸν λόγον **διὰ τὸν κόσμον δὲν ἦσαν**. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν λοιπῶν τῆς πόλεως προϋχόντων δὲν

ἐγένετο πλέον οὐδείς λόγος περὶ παιδείας, οὔτε μεταξὺ τῶν μαθητῶν ¹⁾. Οἱ μαθηταὶ ἐγενίαν ὁπαδοὶ ἄλλοτρίων φρονημάτων, καὶ ἐν βραχεὶ χρόνῳ γενικὴ διαφθορὰ εἰσέχθη εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, κυριεύσασα τοὺς πλείστους, ἔαν δὲ καὶ πολλοὶ ἐστάθισαν ἀκέραιοι τῆς κοινῆς διαφθορᾶς, ἐφαίνοντο ὅμως οὗτοι οἱ ὀλίγοι ἀδιαφοροῦντες.

Παρημελήθη λοιπὸν καὶ διελύθη ἡ πρὸ μικροῦ μεταρρυθμισθεῖσα πρόοδος τῆς Σχολῆς. Ἀρχεται δὲ ἐκ ταύτης τῆς καταστάσεως ἄλλη τρίτη περίοδος, περὶ τὰ τέλη τῆς ὁποίας (1848) ἤρχισε νὰ ἀνανεώνεται ὁ ζῆλος καὶ ἡ προσπάθεια τῶν Φιλιππουπολιτῶν. Τελευταῖον δέ, τὸ 1851, ὁπότεν μάλιστα ἦλθεν ἐν αὐτῇ ὁ φιλόμουσος καὶ πάσης τιμῆς ἄξιος ἀνὴρ, κύριος Χρύσανθος Ἀρχιερεὺς, καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον ἔλαβε νέαν μόρφωσιν, διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ συνδρομῆς Αὐτοῦ καὶ τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον μεταρρυθμίσιν. Ἀπὸ τὸ 1850 λοιπὸν εἰσάγεται εἰς τὴν Φιλιππούπολιν νέα πρόοδος, καὶ ἡ φιλοτιμία ἀναγεννᾶται εἰς τὰς καρδίας τῶν εὐ φρονοῦντων τοῦλάχιστον, οἵτινες μὲ ζῆλον προσπαθοῦσι νὰ εἰσάξωσι τὰς Μοῦσας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ μέχρι τοῦδε κατάστασις τοῦ Ἑλλ. Σχολείου Φιλιππουπόλεως. Σημειωτέον δέ, ὅτι τακτικῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν Σχολεῖον δὲν ἀπέκτησεν εἰσέτι ἡ Φιλιππούπολις ²⁾.

Πρὶν δ' ἔμβωμεν εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῶν πρακτικῶν τῆς Σχολῆς Στενημάχου, καλῆτερον νὰ διαιρέσωμεν τὴν πραγματείαν ἅπασαν εἰς περιόδους. Διαιροῦνται δὲ τὰ πρακτικά τῆς Σχολῆς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τινῶν προηγουμένων περιστάσεων, εἰς τρεῖς περιόδους.

Ἡ πρώτη περίοδος ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς συγκινήσεως τῶν πατριωτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν μέχρι τῆς ιδρύσεως τοῦ Σχολείου, ἡγοῦν ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1843· ἡ δευτέρα ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ, ἡ ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1848, καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σχολείου καὶ ἐφεξῆς, ἡ ἀπὸ τοῦ 1848 καὶ ἐφεξῆς.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'.

*Ἀπὸ τῆς συγκινήσεως τῶν πατριωτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν
μέχρι τῆς ιδρύσεως τοῦ Σχολείου, ἡγοῦν ἀπὸ τοῦ 1830—1843
13 ἔτη.*

Γνωστὸν εἶνε, ὅταν ἐν ἔθνος εἴτε μία κοινότης ἀνίσταται ἀπὸ βάρβαρον κατάστασιν, ἐξυπνᾷ ἀπὸ τὴν λήθαργον τῆς ὁμότητος καὶ προσπαθῇ

¹⁾ Ὑπερβολή.

²⁾ Ἀλλ' ἤδη 1857 ἀπεκτήσατο χάρις τῇ φιλοδοξίᾳ τοῦ Κιουμοῦς Γκερδάνη λαμπράν.

ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς του, πόσοι ὀλίγοι γνωρίζουσι καὶ θέλουσι τὴν ἀνέγερσιν ταύτην τῆς Κοινότητός των· οἱ πλείονες βέβαια, βιώσαντες τὸν βίον αὐτῶν ἐν ἀμαθείᾳ καὶ ἀπάτῃ, φθονοῦσι καὶ κωλύουσι δλαὶς δυνάμει τὴν παιδείαν, τὸ φῶς.

Ἡ ἡμετέρα Κοινότης μόλις ἀπαλλαγείσα τῶν ἐξωτερικῶν ταραχῶν καὶ ἐχθρῶν συνεκινήθη εἰς ἀνακάλεσιν τῆς παιδείας. Ἀλλὰ ψεύδομαι λέγων Κοινότης· καθότι ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ τοιαῦτα φρονήματα διατρέφοντες, οἱ πλείστοι αὐτῶν καταδιώχται καὶ ἐχθροὶ αὐτῆς, φωτοσβέσται ἦσαν. Μόλα ταῦτα οἱ ὑπὸ τοιούτου ζήλου καταφλεγόμενοι ἐφρόντισαν νὰ εἰσαῶσιν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν διδάσκαλον, διατηροῦντες αὐτὸν ἐν οἴκῳ τινί, διὰ μερικῶν πληρωμῶν, ὅστις τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν ἐπηγγέλλετο μετὰ μικρῶν τινῶν ἐπιστολογραφίων. Οὗτος ἦτο Ἰωάννης τις, ὁ ὑπ' αὐτῶν Φούντας, ἐπονομασθεὶς. Ἐὰν δὲ καὶ εἶχε μικράν τινα μάθησιν, δὲν ἡδυνήθη οὐδ' αὐτὴν νὰ δείξῃ διὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον διαμονήν του.

Ἀλλ' ὁ ζῆλος τῶν πατριωτῶν ἤρξε καὶ ἐξωπευρόντο, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω φρονούντων ἐπολλαπλασιάζετο. Ὁθεν ἐνσέψεις καὶ συμβουλαὶ ἐγένοντο μετὰ τούτου περὶ συστάσεως κοινοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου, δι' οὗ νὰ διατηρῶσι διδάσκαλον δικὴν δημοτικῇ. Τοῦ πρώτου δὲ γενομένου, ἐφρόντισαν ἔπειτα καὶ περὶ διδασκαλοῦ, προσκαλοῦσι λοιπὸν τὸν κύριον Δημήτριον Καλαμβακίδην τὸν ἐκ Μελενίκου (1833), διδασκαλεύσαντα αὐτόθι δύο περίπου ἔτη, καθ' ἃ οἱ μὲν ἐφοροὶ προθυμίαν καὶ ζήλον ἔδειξαν, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπιμέλειαν. Κατὰ τοὺς καιροὺς τὰ πράγματα νὰ κρίνωμεν πρέπει, λέγει κοινὸν γνωμικόν.

Ὁ κύριος Καλαμβακίδης λοιπὸν κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ γνώσεις σαφῶς παρέδιδε καὶ χρήσιμα κατὰ τὸν τόπον καὶ τὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων μαθήματα. Παρέδιδε τὰ ἐξῆς. Κατήχησιν, Ἀριθμητικὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος συνέταξε, Γεωγραφίαν καὶ Ἐπιστολικοὺς τύπους, Ἑλληνικὸν μᾶθημα, Αἰσωπικοὺς μύθους, Χρηστοθήθειαν, Ἐκλογὴν καὶ τὰ τοιαῦτα, μετὰ γραμματικῆς τῆς προγενεστέρας μεθόδου, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλας τάξεις.

Μαθηταὶ οὐκ ἐνκαταφρόνητοι τὸν ἀριθμὸν ἐμαθήτεον εἰς αὐτόν, ὅστις καὶ ὑπάλληλόν εἶχε τὸν κύριον Ἰωάννην Δαλίδην, τὸν Ἀμπελακιώτην, καὶ ἐκ τῶν πέριξ δὲ συνέρρεον αὐτόθι μαθηταί.

Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ διδάσκαλος διετηρεῖτο διὰ τῶν συνεισφορῶν καὶ τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ τῶν Ἀμπελινιωτῶν, ὥς καὶ ἡ Ἐφορία αὐτῇ συνίστατο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἀλλ' ὁ διδάσκαλος κατόκει εἰς τὸν Στενημάχον, παραδίδων εἰς οἶκόν τινα, τὸν παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Σοφώτατα δέ, κρίνω, ἔπραξαν οἱ Στενημαχιῶται καὶ Ἀμπελινιώται

ἐνώσαντες τὰς συνεισφορὰς αὐτῶν πρὸς διατήρησιν κοινοῦ διδασκάλου· διότι κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκεῖνας, ὅποτε οἱ μὲν φίλοι τῆς παιδείας ὀλίγιστοι ἦσαν, ἄπειροι δὲ οἱ ἐχθροί, ἀπλητεῖο ἀναγκαίως ἢ ἐνωσις καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν δύο Κοινοτήτων· διότι ἡ ἐνωσις αὕτη ἐγένετο ἀφορρὴ συνδέσεως εἰς στενωτέραν φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν, ἐπιφέρονσα τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐπικουρίαν· ἔπειτα δὲ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλα μέλλοντα ἀγαθὰ, ἐὰν ὅμως διετηρεῖτο ἡ ἐνότης αὕτη μετὸν αὐτὸν ζῆλον. Διότι μέχρι μὲν τινος χρόνου ἠδύναντο νὰ διατηρῶσι τὸν διδάσκαλον εἰς ἰδιαίτερόν τινα οἶκον, καθὼς τοῦτο διετηρεῖτο κατ' ἀρχάς, εἴτα δὲ ἀνέξισαντες μετ' οὐ πολὺ τὸ κοινὸν χρηματικὸν κεφάλαιον καὶ τακτοποιήσαντες αὐτό, ἠδύναντο νὰ ἰδρῦσιν κοινὸν δημόσιον Σχολεῖον, ὅπου νὰ φοιτῶσιν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν Κοινοτήτων σπουδασταί. Τοῦτο ὅμως τὸ εὐχρὴς ἔργον, μεγάλα εἶχεν ἀγαθὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά, τὸ ὅποια ἡ φήμη τῆς ἐνότητος καὶ ὁμονοίας διαθροῦλλοῦσα εἰς τοὺς φιλομούσους, ἤθελεν ἀφρόνως πανταχόθεν ἀποκτᾶ καὶ συλλέγει· διὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ διὰ ἄλλα αἰτία ἦτο ἀναγκαία καὶ συμφέρουσα ἡ ἐνότης τῶν δύο Κοινοτήτων, τῆς ὁποίας τὸ θεμέλιον οἱ ὀρθοφρονοῦντες προγενέστεροι πατριῶται ἔθεσαν, ἀλλὰ κοῖμα ὅτι, ἀντὶ νὰ σεβασθῇ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ νὰ διατηρηθῇ, διελύθη ἀπειροκάλως.

Μετὰ διετὴ διαμονὴν τὸν Ὁ Δ. Καλαμπακίδης ἀφίνει τὸν Στενιμάχον, διότι τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ δὲν ἐλάμβανε τακτικῶς· καθότι τὸ κοινὸν χρηματικὸν κεφάλαιον δὲν ἦτο εἰσὶ τακτοποιημένον εἰς ἰδιαίτερον ταμεῖον, ἀλλὰ σπένδιτο εἰς περιοδικὰς συνεισφορὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἐπληρῶνετο ὁ διδάσκαλος· οὕτω λοιπὸν διὰ τοιαῦτα αἰτία αἱ Κοινότητες ἐστερήθησαν τὸν διδάσκαλόν των, καὶ τὸ μόλις τεθὲν καλὸν θεμέλιον διελύθη (1835).

Μετὰ ταῦτα ἠδιαφόρησαν καὶ καθόλου δὲν ἐφρόντισαν περὶ ἐτέρου διδασκάλου καὶ ἡ ἀθλία νεολαία ματαίως κατεδαπάνη τὰς χουρσὰς αὐτῆς στιγμῆς. Τινὲς τῶν ἱερέων καὶ ἄλλοι ἐντόπιοι ἐπαγγελλόμενοι τὸν διδάσκαλον, ἐδίδασκον τὴν ἀνάγνωσιν εἰς Ὀκτώηχον καὶ Ψαλτήριον καὶ τὸ σκαλώνειν (γράφειν).

Κοινὸς δὲ τώρα τῶν Στενιμαχιωτῶν καὶ Ἀμπελινωτῶν Ἑλληνοδιδάσκαλος ἦτο ὁ Δαλίδης, ὅστις εἰς τὸν ἰδιὸν τοῦ οἴκου ἐδίδασκε μετ' ἐπιμνημονίου μισθὸν τῶν φοιτητῶν, καὶ ἐκ τῶν δύο Κοινοτήτων συνέροον ἐκεῖ.

Ἄλλ' ὅσα καὶ ἂν εἴπωμεν πλείοτε περὶ τῶν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον, τοῦτο πάλιν ἐξάγεται, ὅτι εἰς τὴν βαθυτάτην ὁμίχλην καὶ σκοτὸς ἐβάδιζον οἱ τε διδάσκαλοι, οἱ τε μαθηταί, οἱ τε ἑφοροί, ἅπαντες, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν, μέχρι τοῦ 1844, ὅποτε ἐτακτοποιήθησαν τὰ πράγματα ὥπως οὖν καὶ τὸ Σχολεῖον ἰδρῦθη.

Μόλα ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι τοῦ πρώτου διδασκάλου, τοῦ Καλαμβακίδου, (1835) οἱ φρονιμώτεροι καὶ φιλόμουσοι τῶν Στεννημαχιωτῶν καὶ Ἀμπελινιωτῶν δὲν ἔπαυσαν ποιοῦμενοι λόγον περὶ ἀνεγέρσεως κοινοῦ Σχολείου μεταξὺ τῶν δύο κοινοτήτων καὶ παρακινοῦντες τὸ Κοινὸν πρὸς τοῦτον τὸν ἱερὸν σκοπὸν. Πρωτίστη δὲ φροντίς καὶ προσπάθεια ἦτο αὕτη, τὸ νὰ συνδέσῃσι δηλ. τὰς δύο Κοινότητες εἰς στενὴν ὁμόνοιαν, ὥστε νὰ ἀναγείρῃσι κοινὸν Σχολεῖον.

Ἀφοῦ δὲ οἱ πλείοτεροι ὁμοφώνησαν καὶ ἐπέισθησαν εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν, ἤδη ἐπρόκειτο λόγος περὶ εὐρέσεως καταλλήλου τοποθεσίας. Ἐπρόκειναι δὲ τὴν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ θέσιν, πρὸς τὸ μέρος δηλ. τοῦ Ἀμπελίνου, θέσιν μεταξὺ δύο ποταμίσκων, ὅπου τῶρα βλέπεις τοῦ Χ. Κωνσταντίνου τὸ κατὰστημα.

Ἐπειδὴ ὁμως ζητήσαντες τὴν συμβουλὴν τινων ἔλαβον ἀποκρίσιν, ὅτι ὁ φλοῖστος τοῦ ποταμοῦ θέλει προξενεῖ θόρυβον καὶ ταραχὴν, τοῦτον ἕνεκα ἀφῆθησαν τοῦ σκοποῦ· μάλιστα δὲ δι' ἄλλας οὐκ ἀποδεστέρας αἰτίας (διότι οἱ Στεννημαχιῶται δὲν ἤθελον νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς Σχολεῖον πέραν τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀμπελίνου) ἄλλως ἢ θέσις ἦτο καταλληλοτάτη, ὥστε αἱ αἰτίαι ἦσαν παράλογοι καὶ πεισματώδεις¹⁾.

Καὶ λοιπὸν πλέον ἄλλο δὲν ἔμενεν εἰμὴ ἡ διάλυσις μὲν τοῦ πρώτου σχεδίου, σύστασις δὲ ἰδίων Σχολείων εἰς ἑκάστην τῶν δύο Κοινοτήτων ἢ ἀποφασίς αὕτη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐπεκυρωθῇ· τὸ ὅποιον κἂν ἐνέδιδεν εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα, ἐπρωτίμα ὁμως τὸ δευτέρον ἔστω. Ἐχωρίσθησαν λοιπὸν οἱ Στεννημαχιῶται τῶν Ἀμπελινιωτῶν (1838) καὶ ἕκτοτε πλέον ἑκάστη ἔπραττεν ἰδίως.

Ἐνῶ οἱ Στεννημαχιῶται, ἀποτυχόντες τοῦ πρώτου σκοποῦ καὶ χωρισθέντες τῶν Ἀμπελινιωτῶν, συνεσκέποντο, τὸ 1843 κατὰ τὸν Αὐγούστον ἐκρήγνυται πυρκαῖα πρὸς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς κωμοπόλεως παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ὁγδὲς Μαρίνας ἀνατολικῶς, καταναλώσασα πέντε περίπου οἰκίας. Ἰδοὺ καιρὸς, ἰδοὺ θέσις. Παρὰ τοῖς καταναλωθεῖσιν οἴκοις ἦτο κενὴ τις θέσις, ἐνδιαίτημα τέως τῶν χοίρων, ἢ θέσις αὕτη καταλλήλος μὲν, ἀλλὰ στενὴ. Ὅθεν ἀγοράζονσι καὶ δύο οἴκους τῶν καταναλωθέντων, τὴν

¹⁾ Ὁ ποταμός, ὁ προσηρθεὶς διέρχεται διὰ τοῦ Στεννημάχου καὶ Ἀμπελίνου, χωρίζων τὰς δύο κωμοπόλεις καὶ εἰσβάλλει εἰς τὸν Ἑβρὸν. Ὄνομα μὲν ἀρχαῖον ἢ μεταγενέστερον δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὑρωμεν καὶ πιθανόν, ὅτι καθόλου δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν ἀσημότητα αὐτοῦ καὶ διότι δὲν ἔχει ἰδιάζουσαν τινὰ ιδιότητα ἢ ἑτερόν τι διακριτικόν, ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ ἀποδοθῇ ποτε βάρβαρον τι ὄνομα εἰς αὐτόν, ἃς ὀνομάσῃμεν ἡμεῖς, καὶ ἀφιερώνοντες αὐτόν εἰς τὴν θεὰν τοῦ Κλέους Κλειῶ, ὀνομάσωμεν αὐτόν Κλειοπόταμον, δι' οὗ εἶθέ ποτε ἡ κωμόπολις μας περιβληθῇ κλέος καὶ τιμὴν ἐνεργούντος διαφόρους μηχανάς.

μὲν δυτικῶς τῆς κενῆς θέσεως, τὴν δ' ἀρκτικῶς, καὶ περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1844 ἤρξατο ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Σχολείου.

Μόλις οἱ Στενημαχιῶται ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῶν τοίχων μετὰ χαρᾶς ἀγγέλλουσιν εἰς τὸν ἐν Κισνοβίῳ φίλομαθῇ καὶ φιλογενῇ πατριώτην αὐτῶν κύριον Ἀπόστολον Μεξεβίρην, ὅτι συσταίνουσι δημόσιον παιδευτήριον κ.τ.λ. Ὁ δὲ καλὸς πατριώτης αὐτῶν ἅμα ἔλαβε τοιαύτην χαροποιάν καὶ ποθητὴν εἶδῃσιν συνοδεύει τὴν πρὸς αὐτοὺς γλυκυτάτην του ἀπάντησιν μετὰ νουθεσιῶν καὶ πατρικῶν παραιρέσεων, μάλιστα δὲ μετὰ τοῦ συνελεστικωτάτου μέσου, μετὰ χρημάτων δέκα χιλιάδων γροσίων. Οὕτως ἄρα ἔθεσε τὸ θεμέλιον τοῦ Σχολείου ὁ Ἀπ. Μεξεβίρης, καὶ θεμέλιον ἀγαθοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοι μετὰ ζήλου καὶ φιλοτιμίας ἠκολούθησαν. Ἡ οἰκοδομὴ ἐξακολουθεῖται καὶ περαιοῦται περὶ τὸν Αὐγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.

*Ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ
ἢ ἀπὸ 1843 μέχρι τοῦ 1848 ἔτη 5.*

Ἀμέσως μετὰ τὴν περαίωσιν τοῦ Σχολείου εἰσῆλθη πρὸς καιρὸν ἐπιτόπιός τις διδάσκαλος, μέχρις οὗ φθάσῃ ὁ προμηθευθεὶς ἀλληλοδιδάκτης. Τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1844 ἐφθάσεν ὁ ἀλληλοδιδάσκαλος κ. Θεόδωρος Στανίδης, ὁ Σωζοπολίτης. Ὁ θάλαμος τῆς παραδόσεως δὲν ἤρρεσεν αὐτῷ, διότι ἦτο ὡς κοινὸν δῶμα ἔχον μίαν μόνον διδασκαλικὴν ἔδραν, χωρὶς θρανίων, καὶ εὐθὺς διέταξε νὰ κατασκευασθῇ ἡ διδασκαλικὴ αἴθουσα, ὡς αὐτὸς ἤθελε. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔκαμεν ἑναρξιν τῆς παραδόσεώς του. Πλήθος μαθητῶν συνέρρευσεν, οὗτος δὲ διήρρεσεν ὅλους αὐτοὺς εἰς ἐννέα κλάσεις.

Ὁ κ. Θ. Στανίδης ἐπηγγέλλετο νὰ διδάξῃ τοὺς μαθητὰς καθαρὰν ἀνάγνωσιν, καλλιγραφίαν καὶ ἄλλα τινὰ συμπληρωματικὰ μαθήματα· οἷον γεωγραφίαν, κατήχησιν καὶ ἀρχὰς γραμματικῆς καὶ ταῦτα παρέδιδεν ὡς ἐξῆς.

Εἴπομεν ὅτι εἶχε διαιρέσει τοὺς μαθητὰς του εἰς 9 κλάσεις, ἐκ τούτων εἰς μὲν τὰς ὀκτὼ ἔδωκε τύπους ἰδιοχείρου του καλλιγραφίας, ἀναλόγους εἰς τὰς διαφόρους κλάσεις, καὶ κατὰ τούτους οἱ μαθηταὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ καλλιγραφεῖν πρῶτον μὲν εἰς πλάκας, ἔπειτα δὲ εἰς χαρτιά· ἡ δὲ α' κλάσις, ἥτοι ἡ κατωτάτη ἐγυμνάζετο περὶ τὴν γραφὴν εἰς τὴν ἁμμον. Ἐργαφον δὲ τὸ πρῶνι μέχρις ὁρισμένης ὥρας, καὶ τὸ ἀπόγευμα πάλιν ἀμέσως ἐνησχολοῦντο περὶ τὴν γραφὴν, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς παύσεως παρετήρει ἐκάστου τὸ γράμμα, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἀπέδιδεν εἰς ἑκάστον τὴν ἀνάλογον τιμὴν ἢ κατηγορίαν. Εἰς δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐνησχολοῦντο τὸ πρῶνι μετὰ τὴν γραφὴν καὶ τὸ ἀπόγευμα παρομοίως, εἰς πίναν.

κας ἱστάμενοι εἰς ἡμικύκλια, εἰς ἕκαστον δὲ ἡμικύκλιον ἦτο διωρισμένος· εἰς διερμηνεύς, ἔργον ἔχων νὰ ἐπιτηρῇ τὴν εὐταξίαν τῶν ὑπαλλήλων του καὶ νὰ παρατηρῇ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀναγνώσεως λέγων τὸ ὁ κατόπιν (δηλ. νὰ λέγῃ), διώριζε καθ' ἑβδομάδα καὶ κοινὸν εὐταξίαν ἔργον ἔχοντα νὰ σημειώνῃ τοὺς εὐτάκτους καὶ ἀτάκτους.

Χρὴς τοῦ διδασκάλου, εἰς τὰ ὅποια αὐτὸς μόνος του ἦτο ἐπιβεβλημένος κατὰ τὴν μέθοδόν του, εἶνε τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον χρὴς εἶχεν ὁ κ. Στανίδης τὸ νὰ διαμοιράζῃ κατὰ πᾶσαν πρωίαν εἰς ἕκαστον μαθητὴν γραφίδα, ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὸς ἔκαμνε πρὸς τοῦτο τὸ τέλος, νὰ περάσῃ ἅπας τὰς κλάσεις διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ γραψίματα τῶν μαθητῶν, καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν παρομοίως νὰ διέλθῃ ὅλα τὰ ἡμικύκλια διὰ νὰ ἀλλᾶξῃ τὸ μάθημα εἰς τοὺς μαθητάς, καὶ τὸ ἀπόγευμα ταῦτά. Νὰ γράφῃ καλλιγραφίας, νὰ τὰς διανέμῃ τὸ πρωί, τὸ δὲ ἑσπέρας· νὰ τὰς συνάγῃ, ν' ἀναγινώσκῃ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν τὸν κατάλογον τῶν μαθητῶν κ.τ.λ.

Αὕτῃ ἦτο ἡ μέθοδος τοῦ διδασκάλου καὶ εἰς τὴν παράδοσιν εἰς ταῦτα τὰ καθέκαστα καθυπεβάλλετο· διὰ ταύτης αὐτοῦ τῆς μεθόδου ἐγύμνασε τοὺς μαθητάς εἰς τὴν καθαρὰν ἀνάγνωσιν ὅσον τὸ δυνατόν τάχιστα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν καλλιγραφίαν καὶ εἰς ἄλλα τινά, ὥς ἐρρέθη· ἀλλὰ τελευταῖον ὁ φίλος μεγαλαυχήσας ἴσως διὰ τὴν δειχθεῖσαν ἐκείνῃν παραμικρὰν πρόοδον, καὶ νομίσας ὅτι αὕτῃ ἤρκει εἰς τὸ νὰ καλύψῃ πάντα τὰ ἄλλα, ὅσα ἤθελεν εἰς τὸ ἑξῆς πράξει, παρημέλησε τὸ ἔργον του καὶ κατ' ὀλίγον παρήλλαξε σχεδὸν τὴν μέθοδον αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον τοῦ βίου· διὰ ταῦτα οἱ Στενημαχιῶται, μετὰ διετὴ διαμονὴν του ἔδωκαν φρόνιμον αἰτίαν ν' ἀποσυρθῇ.

Μετὰ τοῦτο οἱ ἑφόροι προνοοῦντες πάντοτε ὑπὲρ τοῦ Σχολείου ἀντικατέστησαν ἕτερόν τινα διδάσκαλον, καὶ τῶν ἑλλ. μαθημάτων δῆθεν μέτοχον· οὗτος δὲ ὁ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς σπουδῆς κάτοχος ἦτο Ἀπόστολός τις, περὶ τῶν γνώσεων καὶ μεθόδου τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν περιγραφὴν δὲν ἔχομεν νὰ κάμωμεν, διότι ἅμα ἦλθεν, ἐπειδὴ δοκιμασθεὶς εὐρέθη ἄμιγρος καὶ τῶν δύο μεθόδων, τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, τῷ ἐδόθη δρόμος. Τινὲς τῶν ἐφόρων μας εὐθὺς ἀντεισηῶσαν ἄλλον τινά, Ἰωάννην Ζαχαριώτην, ὅστις ὑπέσχετο νὰ διδάξῃ τοὺς παῖδας τῶν Στενημαχιωτῶν ἑλληνικά καὶ ἀλληλοδιδασκτικά· πλὴν κρίμα, διότι ὁ ἄθλιος ἐφάνη ἀμφοτέρων πτωχός· δυστυχία!

Ἐπειδὴ δὲ τινες μὲν τῶν πολιτῶν ἠθελον τὸν ἄνθρωπον τοῦτον δι' ἰδιοτροπίαν, ἄλλοι δὲ οὐ, οἱ φρονιμότεροι τῶν ἐφόρων, οἱ φαινόμενοι τρόπον τινὰ οὐδέτεροι τῆς ὑποθέσεως, συνεβίβασαν ἀμφοτέρω τὰ κόμματα, καὶ χάριν μὲν τοῦ ἐνὸς ἐτήρησαν τὸν ὑπ' αὐτῶν εὐνοούμενον, χάριν δὲ

τοῦ ἐτέρου ἐπανεφέρουν τὸν πρῶτον Θεόδωρον διὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἐπρυτάνευον δύο διδάσκαλοι. Παρέδιδε δὲ ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος τὰ ἑξῆς: Ἑλλ. μάθημα, Αἰσωπείους μύθους, Σχολαστικούς, Χρυσολογῶν, καὶ τινὰ ἄλλα, τοὺς τύπους μόνον τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ὀρημάτων ἐκ τῆς γραμματικῆς τοῦ Βάμβα, καὶ τὰ ἀπλὰ τῆς ἀριθμητικῆς πάθη· ἡ δὲ παράδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ μαθήματος ὑφίστατο εἰς τὴν κατὰ λέξιν ἐξηγήσιν τοῦ κειμένου καὶ εἰς τὴν μηχανικὴν τεχνολογίαν.

Ἐπειδὴ δέ, στοχάζομαι, ὅταν θεωροῦνται καὶ δημοσιεύονται αἱ κατασχήσεις, ἐλαττώνονται καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μένουں παραδείγματα, ὁποῖον ὁ μέθυσος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀγῶν παιδῶν γίνεται, καθὼς καὶ τὰ καλὰ κοινοποιούμενα αὐξάνουσι, διὰ τοῦτο μετ' εὐκρινείας ὁμολογῶ, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπεπόλαζεν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἡ ἀπειροκαλία, αὐθάδεια, ἀμέλεια, ἀπείθεια, νέφος πικρότατον ἀναληγσίας ἐκάλυπτε τῆς ἀθλίας νεολαίας τὰ πνεύματα, φιλοτιμία, ἐπιμέλεια, ζῆλος μικρῶν τοῦ Σχολείου. Ναί· διότι οἱ ὁδηγοὶ τῆς ἀπαλῆς καὶ πρὸς τὴν κακίαν ὀξυρόπου νεολαίας ἦσαν ἄνθρωποι ἄνεν. καὶ Τὸ ὄνομα καὶ ἡ πράξις τῆς φιλοτιμίας καὶ ζήλου ἐξέλιπε· διότι οὐδὲ εἰς ἐκείνους, οἵτινες τοιοῦτον ἱεὸς βίβος ἀνεδεχθήσαν, τὸ νὰ ἐγκαρῶσι τὴν φιλοτιμίαν, δὲν ὑπῆρχε! καί.

Σύ, ἀναγνώστὰ μου, μὴ με κατασχῆς ὡς κατήγορον, ἀλλὰ διερευνήσον μόνος σου τὰ πρῶτα αἰτία τῆς τοιαύτης διαφθορᾶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν μικρῶν μας προκείμενων, ἵνα μὴ φανῶ ἐγὼ παρ' ἐλπίδα φιλοκατήγορος, διότι τί ποιητέον; ποία ψυχὴ, ἀκούουσα ἀπὸ ὑποσχόμενον Ἑλληνικά νὰ διδάξῃ, βουλγαρισμούς, λέξεις, λέγω, καὶ φρονήματα, καὶ ἄλλα, δύναται νὰ ὑποφέρῃ.

Τελευταῖον δὲ εἰς τὴν προθεσμίαν τοῦ ἑλληνικοῦ μας διδάκτορος, ἐπειδὴ ὑπερίσχυσε τὸ ἐναντίον αὐτοῦ κόμμα, βοηθούμενον ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, αἰσχροῶς καὶ διὰ ἑξ' ἀμάξης κατηγοριῶν ἀποσύρεται, ὁμιλῶ εὐκρινῶς.

Ὁ τέως μερικοδιδάσκαλος εἰς Ἀμπέλινον Ἰωάννης Δαλίδης ἀντεισάγεται τῶρα εἰς τὸ Σχολεῖον Στεννημάχου, διὰ νὰ διδάξῃ τὰ ἑλληνικά μόνον, καὶ ἐπὶ σκοπῷ βελτιώσεως τοῦ Σχολείου, ἀπὸ τοῦ προκατόχου του παραδεχθεὶς τρεῖς κλάσεις παραδιδόμενας Ἑλληνικὸν μάθημα, ἑξ' ὧν ἡ μὲν ἀνωτάτη συγκεκριμένη ἀπὸ δύο μαθητὰς παρεδίδοτο Ἑλληνικὸν μάθημα μόνον τὸν Ὀλυνθιαζὸν τοῦ Δημοσθένους, ἀνυλόμενον ἤδη κατὰ τινὰς συντακτικὸς κανόνας, ἕτερον δὲ μηδὲν· διότι, ἀφοῦ ἐπεραίωσε τὴν ἀριθμητικὴν ἥτις ἔθεωρεῖτο τὸ μόνον συμπληρωματικόν, τρόπον τινά, τὸ μάθημα, κατ' ἐκείνον, τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, δὲν τοῦ

ἔμεινε πλέον ἕτερον, εἰμὴ δι' ὀλίγον ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν μᾶθημα μέχρι τῆς περαιώσεως τοῦ συντακτικοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ὁ μαθητὴς παρεδίδοτο ἑλλ. μᾶθημα τὸν Λουκιανόν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν, μετὰ ἐν ἔτος εἰσῆχθη καὶ αὕτη εἰς τὴν μῆσιν τῆς συντάξεως. Καὶ τελευταῖον ἡ κατωτάτη τοὺς Λισσωπέιους μύθους, τοὺς Σχολαστικούς καὶ τινὰ ἄλλα, γραμματικὴν, καὶ αὕτη ἦτο τοῦ Κομητᾶ ὑποχρεωμένοι ἦσαν οἱ μαθηταὶ νὰ ἐκστηθίζωσι καὶ μάλιστα ταῖς ἰδίαις τοῦ κειμένου λέξεσιν. Ἀνὰ πᾶσαν δὲ Πέμπτην τὸ ἀπόγευμα ἐξηκολούθει κατὰ συνέχειαν τοῦ παραδεδομένου καὶ μεμαθημένου μέρους νὰ τὴν ἐξηγῇ, χωρὶς οἱ μαθηταὶ νὰ εἶνε καθυποβελήμενοι εἰς ὑποχρέωσιν τοῦ ν' ἀποκρίνονται εἰς τὸ ἐξηγηθὲν μᾶθημα, ἀλλ' οὔτε προσέτι νὰ τὸ ἐπιμελετῶσι. Μετὰ ἓνα περὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ, διότι ὁ Δαλίδης δύο σχεδὸν ἔτη διέτριψεν εἰς τὸ Σχολεῖόν μας, ἡ μὲν ἀνωτάτη κλάσις ἔπαυσεν, ἡ δὲ μεσαία συνεχωνεύθη εἰς τὴν κατωτέραν, καὶ οὕτως ἀντὶ τριῶν μίᾳ μόνῃ κλάσιν ἔμεινε διδασκόμενη τὰ Ἑλληνικά.

Προσοχῆς δὲ καὶ σημειώσεως ἄξιον εἶνε, ὅτι οὐδεὶς τῶν προμνησθέντων ἑλληνικῶν καὶ ἁλληλοδιδασκάλων ἐφιλοτιμήθη νὰ δεῖξῃ παραμικρὰν γενικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν, ἢ καὶ μερικὴν, ὥστε οὕτω καὶ τῶν πολιτῶν τὸν ζῆλον νὰ ἐξάψωσι καὶ τὴν ἀπειρον νεολαίαν εἰς ἐλαχίστην τοῦλάχιστον φιλοτιμίαν καὶ ἀμύλλαν νὰ ἐμβάλωσι καὶ νὰ ἐπιδειχθῇ μικρὸς τις σπινθήρ προόδου· τοῦτο βέβαια ἦτο ἀναγκαῖον ὅσον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ Στενημάχου.

Οἱ ἔφοροι τοῦ Σχολεῖου σχηματιζόμενοι με ὁποσοῦν σπουδαίους καὶ εἰδήμονας ἐγίνοντο ὁσημέραι πολυπειρότεροι, ὁ ζῆλος καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν φρονιμωτέρων ἠϋζάνεν, ὁ πρὸς τὴν παιδείαν ἔρως κατέφλεγε τὰς καρδίας τῶν, καὶ τούτου ἕνεκα πολλὰς ἐπρότειναν εἰς τοὺς διδασκάλους τούτους, ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ εἰς τὸν τελευταῖον περὶ ἐξετάσεως, ἀλλ' ἡ πρότασις τῶν ἀπέβαινεν ἀπραγμάτῃς· διότι οἱ λογιώτατοί μας κοιμώμενοι Ἐνδυμίωνος ὕπνον, ἐνόμιζον ὅτι ἔζων κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Οἱ ἔφοροί μας ὅμως, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι τὸ Σχολεῖον ἐκτίσθη διὰ πρόοδον τῆς Κοινότητος καὶ βελτίωσιν, διὰ τὴν ἠθικὴν μεταμόρφωσιν τῆς νεολαίας, καὶ διὰ προαγωγὴν, ὅχι στάσιν, καὶ τὸ χεῖρον, ὀπισθοπόρῃσιν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως οὐδὲν τούτων βλέποντες ἐνεργούμενον καὶ προαγόμενον, ἐζήτουν πάντοτε μετὰ ζήλου διδάσκαλον δυνάμενον καὶ θέλοντα νὰ ἐνεργῇ τὸν ἑρὸν αὐτῶν σκοπόν, τὴν πρόοδον.

Παρατήρησις. Τὸ Σχολεῖόν μας κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἁλληλοδιδασκαλεῖον, ἐξέτασις οὔτε μερικὴ οὔτε γενικὴ ἔγινε ποσῶς, εὐθὺς μᾶς ἐπαρουσιάσθη καὶ Ἑλληνοδιδάσκαλος, καθὼς εἶδομεν, καὶ κλάσεις τινὲς Ἑλληνικά παραδιδόμεναι, αἵτινες τρεῖς οὖσαι μία κατήντησαν ἐπὶ τέλους.

Ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἀπλῆς ταύτης ἐκθέσεως καθεὶς βέβαια

ἀπορεῖ, βλέπων ὅλα ἀσυνάρτητα καὶ ἅπαντα διότι ἀπὸ ἀλληλοδιδασκικοῦ διὰ τὴν σχηματισθῆ καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, πρέπει διὰ μερικῆς ἢ γενικῆς ἐξετάσεως νὰ προβιβασθῶσι μαθηταὶ ἐγκρατεῖς καθαροῦς ἀναγνώσεως καὶ καλλιγραφίας, νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἀλληλοδιδασκικοῦ καὶ νὰ παροδοθῶσιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, καὶ πάντοτε διὰ τῆς προβιβάσεως ὁ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἀριθμὸς ν' αὐξάνη ὅχι νὰ ἐλαττωταί· ἐξ ἐναντίας ἐνταῦθα παντάπασιν τὰ ἐναντία φαίνονται. Αἰτία ὅμως εἰκαστικῇ πιθανῇ καὶ θετικῇ εἶνε αὕτη: Εἰς τὰ ὅσα τῶν πατριωτῶν μας κατ' ἀρχὰς ἡ φήμῃ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων βοῶσα ἀφύπνησεν αὐτοὺς καὶ παρεκίνησεν εἰς ἀνέγερσιν Σχολείου, ἢ ἡ φήμῃ ἀλληλοδιδασκικῶν κατὰ τὴν φαντασίαν ὅμως αὐτῶν δὲν συνέβη, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβον γνώμην ἀπὸ σοφωτέρων: ἐπειδὴ ὅμως ὅλως δι' ὅλου παρ' ἐλπίδα ἔβλεπον, ὅτι οἱ κ. κ. ἀλληλοδιδάσκαλοι τῶν παρημέλουν καὶ ἐμάχοντο τὸ ζήτημᾶ των, πολλοὶ ἀπέσυρον τὰ τέκνα τῶν ἀπὸ τοῦ ἀλληλοδιδασκικοῦ καὶ τὰ κατέπανσαν, τελευταῖον δὲ πλείοτεροι συμφωνήσαντες καὶ συμβουλευθέντες ἔκριναν, ὅτι ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον εἶνε ἡ συνεδρίασις δευτέρου διδασκάλου, Ἑλληνικοῦ, καὶ ἐπραγματοποιήθη ἡ γνώμη αὕτη, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπλοὶ καὶ ἀγράμματοι Στενημαχῶται ἔκρινον οὕτω, οἱ κ. διδάσκαλοι ὅμως δὲν συνηθάνοντο, ὅτι κατὰ τὸν σκοπὸν τούτων τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἀναγκαῖα ἡ ἐξέτασις, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς μίας εἰς ἄλλην Σχολὴν προβίβασις ἱκανῶν μαθητῶν· καὶ τοῦτο εἶνε τὸ αἶτιον, ὥστε ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ Δαλίδου νὰ μείνῃ μία μόνη κλάσις εἰς τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον, καὶ ἐὰν διετηρεῖτο ἐν ἀκόμῃ ἔτος, εἰς τὸ ὁποῖον βέβαια καὶ αὕτη ἤθελε παύσει καὶ τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον καὶ μείνῃ μόνον τὸ ἀλληλοδιδασκικόν, ὥς καὶ πρότερον. Τοιαῦτα συνέβησαν ἐπὶ τῆς δευτέρας περιόδου τῶν πρακτικῶν τοῦ Σχολείου μας· ἡ δὲ περίοδος αὕτη εἶνε εἰς τὰ πρακτικά μας ὥς ὁ μεσαιὼν εἰς τὴν Γενικὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ ζοφερώτατον σκότος ἐπικαλυπτομένη. Εἰς μάτην ὁ Κωνσταντῖνος Καλαμάντης ἠγωνίζετο κατὰ τούτων, καὶ ἤθελε ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσιν, ὅτι τὸν νεώτατον ἐν τῇ Γενικῇ Ἱστορίᾳ καὶ τῶν φώτων καὶ παιδείας αἰῶνα διατρέχουσι διότι ἐλάλει εἰς ὅσα κωφῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπομένην περίοδον ἤρχισε νὰ ζυγίζεται πᾶσα λέξις καὶ πᾶν Καλαμάντειον φρόνημα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'.

Εἰσαγωγή

Ἡ περίοδος αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σχολείου καὶ ἐφεξῆς. Τὰ κατὰ ταύτην δὲ τὴν περίοδον γεγονότα εἶνε τὰ περιοργότερα εἰς τὰ πρακτικά τῆς Σχολῆς μας, καὶ λόγου τινὸς ἄξια.

Ἡ ἀναληγσία καὶ στάσιμος τῶν διδασκάλων κατάστασις, καὶ ἡ ἐκ ταύτης δυστυχῆς τοῦ Σχολείου θέσις ἐκίνει καὶ διερέθιζε τὴν ἀειθαλῆ τῶν ἐφόρων φιλοτιμίαν καὶ ἄοκνον περὶ τὴν πρόοδον τοῦ Σχολείου πρόνοιαν, ὥστε δὲν ἐπιτρέπει ποσῶς εἰς αὐτοὺς τὸ ν' ἀδιαφορῶσι καὶ ν' ἀμεριμνῶσι περὶ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης θέσεως αὐτοῦ. Ὅθεν ἀνεκοιμώθησαν πρὸς ἀναζήτησιν διδασκάλων δυναμένων καὶ θέλοντος τὴν πρόοδον.

Τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1848 φθάνει νέος διδάσκαλος ὀνομαζόμενος Κωνσταντῖνος Σαϊτίδης ἐκ Περιστερᾶς, εἰς τὸν ὅποιον χρεωστεῖται ἡ ἐσωτερικὴ μεταρρυθμίσις τοῦ Σχολείου, ἡ φανείσα μικρὰ πρόοδος καὶ ἡ προσδοκωμένη μεγαλύτερα· διότι αὐτὸς ἔθετο τὴν βάσιν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἔδωκε πρῶτος νύξιν τινὰ προόδου. Ναί! διότι ὁ ὅλως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πρόοδον οὗτος διδάσκαλος, καλῶς γνωρίζων, ὅτι προσὸν ἀταγκαιότατον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦμένου, αὐτῆς τῆς προόδου, εἶνε ἡ διπλωματικὴ συμμόρφωσις τοῦ θέλοντος νὰ ὠφελήσῃ πρὸς τὸ κοινὸν πνεῦμα, καὶ ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν τὴν μόρφωσιν νεολαίας, μᾶλλον δὲ ὁλοκλήρου Κοινοῦτος, ἀνάγκη νὰ ἐγχαράξῃ ὁρθὰ φρονήματα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῆς, καθόλου δὲν ἀπεμακρύνῃ οὗτος ἀπὸ τούτων· ἀλλ' ἐξετάζει μάλιστα ταῦτα ἐντελέστατα, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἤξεισθαι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ βλέπῃ μαθητὰς κοσμουμένους μὲ ὁρθὰ φρονήματα καὶ γενναῖα ἔθνικα αἰσθήματα.

Τώρα οἱ περισσότεροι ἐνασπάζονται τοὺς λόγους τοῦ φυέλληνος Κ. Καλαμάντου ὡς χρυσᾷ ἔπῃ, ἤρχισεν ἡ συλλογὴ ἀρχαιοτήτων τινῶν, ὅσας ἐφείσθῃ ὁ πανδαμάτωρ χρόνος, τώρα ἤρχισεν ἡ φιλολογικὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἐξέτασις τῆς Στενημαχιώτιδος διαλέκτου, τώρα ἡ μεγαλαύχησις ἐπὶ τῇ Ἑλληνικῇ αὐτῶν καταγωγῇ, ταῦτα εὐγενῆς εἰς τὸ νὰ φανῶσι τῶν εὐκλεῶν προγόνων τῶν ἄξιοι ἀπόγονοι, τώρα ἡ φήμη τοῦ σχολείου μας διακωδωνιζομένη συνάγει ἐξωτερικὰς φιλογενῶν καὶ φιλομούσων πατριωτῶν συνδρομὰς καὶ βιβλιοθήκη ἐκ τούτων προσέτι συσταίνεται, τώρα μάλιστα καὶ ἡ καλὴ καὶ εἰς πρόοδον συντελεστικὴ συνήθεια τῶν ἐξετάσεων καθιερωθεῖσα ἐξακολουθεῖται μετὰ θοιὰμινον.

Ταύτης δὲ τῆς θαυμασίας ἐντὸς ὀλίγου φανείσης προόδου καὶ μεταρρυθμίσεως συμφώνως ὁμολογεῖται, ὅτι ἄμεσος αἴτιος εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὁ κ. Κ. Σαϊτίδης.

Ταῦτα δὲ ἅπαντα θέλει βεβαιώσῃ ἡ ἐκθεσις τῶν πραγμάτων.

Ἀμα ἐμβῆκεν εἰς τὸ σχολεῖόν μας καὶ παρεδέχθη τοὺς παρὰ τῷ προκατόχῳ αὐτοῦ μαθητὰς, ἐπὶ μὲν μόλις εἰδότας τὴν κλίσιν ὀνομάτων καὶ ὀρημάτων, δώδεκα δὲ ἤδη ἐμβάντας εἰς τὴν θεωρίαν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμάτων διέταξε καὶ ὠδήγησαν αὐτοὺς τοὺς νέους νὰ προετοιμασθῶσιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Λαλίδου παραδοθέντα εἰς αὐτοὺς μαθήματα μετὰ ἐβδομαδιαίαν δὲ προετοιμασίαν εἰς γενικὴν ἐξέτασιν ἐξητάσθησαν....

Εὐχαί περὶ μελόνσης προόδου καὶ βελτιώσεως τοῦ σχολείου ἀνεγερθεῖσαι ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ἀκροατηρίου ἔδωκαν τὸ πέρασ εἰς τὰς ταπεινάς καὶ μηδενὸς λόγου ἀξίας ἐξετάσεις.

Ἀναλαβὼν λοιπὸν οὕτω τὰς δύο ταύτας κλάσεις ὁ κ. Σαῖτίδης ἐπαρουσίασε καὶ τὸ διάγραμμα, περιέχον τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἐξαμηνίαν παραδοθησόμενα ἀπλούστατα μαθήματα, ὡς ἑξῆς: εἰς τὴν πρώτην ἢ ἀνωτέραν Ἰερὰν ἱστορίαν, ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν πολιτικὴν, ἑλλ. μάθημα, γνώμας τινὰς τῶν παλαιῶν, ἔπειτα δὲ τὴν πρὸς Δημόνικον παραίνεσιν τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς τὰ ὁποῖα καλῶς καὶ μετὰ τῆς ἀνηκούσης εἰς τὰς δανάμεις τῶν μαθητῶν ἐντελείας καὶ ἀναπτύξεως τοῦ διδασκάλου παραδοθέντες, καλῶς καὶ εὐστόχως ἀπεκρίθησαν εἰς τὴν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1849 γενομένην ἐξέτασιν, ἥτις θαυμασιώτατα καὶ τῶν μαθητῶν τὸν Σῆλον καὶ φιλοτιμίαν ἀνεξωπύρωσε καὶ τῶν προϊσταμένων τὴν προθυμίαν ἠϋΐησε καὶ ἔδωκε κατὰ τινὰ τρόπον ἐλπίδας χρηστὰς περὶ μελλούσης βελτιώσεως τοῦ σχολείου.

Μετὰ μίαν ἐβδομάδα καὶ εἰς τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολὴν ἔγειναν ἐξετάσεις, εἰς τὰς ὁποίας προαναβιβάσθησαν μαθηταὶ τινές, καὶ οὕτως αἱ εἰς τὴν ἑλλ. σχολὴν κλάσεις τοῖς ἔγειναν, εἰς τὰς ὁποίας, διὰ νὰ μὴ πολυλογώμεν, διωρίσθησαν ἐν διαγραφῇ τῆς ἐπομένης ἐξαμηνίας τὰ μαθήματα: εἰς τὴν ἀνωτέραν, σύντομος ἐπιτομὴ Λογικῆς Κούμα, συνέχεια γεωγραφίας καὶ ἀριθμητικῆς, συντακτικὸν Πιτζιπίου, ἀνάγνωσις εἰς τὸν Κέβητος Θηβαίου Πίνακα, καὶ ἑλλ. μάθημα τὸν περὶ βασιλείας τοῦ Ἰσοκράτους λόγον· εἰς τὴν νεωτέραν διετάχθησαν ταῦτα ἑλλ. μάθημα οἱ νεκροὶ διάλογοι, ἱερὰ ἱστορία καὶ ἀριθμητικὴ· ἡ δὲ ἐσχάτη ἐμβήκεν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς γραμματικῆς.

Ἄλλ' ὁ καιρὸς ταχέως παρέρχεται καὶ συγκροτεῖται πάλιν γενικὴ ἐξέτασις μετὰ παρατάξεως μεγαλυτέρας καὶ λαμπροτέρας: κισσόφυλλα καὶ ἄλλα τοῦ φθινοπώρου βλαστήματα διεκόσμουन τὰς θύρας τῆς σχολῆς καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐξεταστῶν μας ἔστεφον καὶ ὡς πρασίνῃ χλῶῃ ἐκαλλώπιζον τὸ ἔδαφος, τοὺς τοίχους ἀκόμη τῆς παραδόσεώς μας ὑπνέριζον σοφαὶ τῶν σοφῶν προγόνων μας γνῶμαι ἠθικαί, προσηρημέναι ἄνθθεν τῶν θυρῶν καὶ ἀφελέστατον ποιητικὸν ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τοίχου τῆς μεγάλης παραδόσεως, πόνημα τοῦ διδασκάλου μας Κ. Σαῖτίδου, δεικνύει τὴν ἑλλ. καταγωγὴν κυρίως τῶν Στενημαχιωτῶν κ.τ.λ. τὸ ὁποῖον παρεισάγομεν ἐνταῦθα.

Κ' εἰς τοῦ κόσμου τάχα ἂν τὸν Ἕλληνα ἡ τύχη ῥίξῃ

ᾠδ' ἔχει τὸν μέγαν νοῦν του θαυμασιῶς θ' ἀναδείξῃ

Ἰατὶ ἔχει κληρονομίαν τῶν προγόνων τὴν Σοφίαν

Καὶ Ἀπάλλων καὶ αἱ Μοῦσαι τὸν χαρίζουν τὴν φιλίαν.

Αναγλυφον Αρχιστρατήγου
Μιχαήλ

Κ' οἱ ἰδικοὶ μας προπάτορες σ' ἄν ἄφῃζαν τὴν πατρίδα,
Τῶν χαρίτων τὴν ἐστίαν, ἅλ' τὴν γῆν τὴν Ἑλληνίδα,
Ἰὰ τὸν Ἄρην τὸν φονέα, καὶ παντοίας δυστυχίας,
Ὅλα ὅλα φεῦ πανώλῃ τῆς πατρίου ἐδνομίας,
Ἐδῶ εἶπαν μὲ στενὴν μάχην βαρβάρους νὰ ἐξώσουν
Καὶ ἐκ ταύτης τὸν ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΝ ἐξῆς νὰ στερεώσουν.
Καὶ ἄφ' οὗ εἶδαν ν' ἀναβλύσῃ Πιερίᾳ ἐκεῖ πάλιν
Μετὰ τόσων σκοτισμένων πολλῶν χρόνων δεινὴν πύλιν
Συγκινοῦνται νὰ συνδράμουν μὲ χαρὰν τῶν οἱ πατέρες.
Ὡ τὰς Μούσας νὰ καλέσουν καὶ αὐταὶ μας αἱ μητέρες,
Ὅμογνῶμως καὶ μὲ ζῆλον ἐξῆς νὰ καθιδρόνουν
Καὶ μὲ ὄρκον τὰγαθὰ τῶν εἰς αὐτὰς νάφιερδόνουν
Ἀνεγείρουν εὐθὺς πλεον λαμπρὸν τοῦτο τὸ σχολεῖον
Ν' ἀποδείξουν ὅτι τρέχουν τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον
Ὡ πανύμνητε Σοφία
Τῶν καλῶν πηγὴ πλουσία
Τήρει τοῦτο τὸ σχολεῖον
Ὡς τὸν οἰκόν σου τὸν θεῖον

Τῇ 1^ῃ Ὀκτωβρίου 1849.

Στενημάχῳ.

Τὰ μαθήματα τῆς τρίτης ἐξαμηνίας κατεγράφησαν ὡς ἐξῆς: Εἰς τὴν
ἀνωτέραν κλάσιν. Ἰερὰ κατήχησις, σύντομος ἠθικὴ φιλοσοφία τοῦ Κούμα,
συντακτικὸν Ἀσωπίου Ἑλλ. μάθημα ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξε-
νοφώντος, καὶ ἠθικὰ γυμνάσματα εἰς τὴν σημερινὴν διαλέκτον.

Περὶ τὰ μέσα τῆς ἐξαμηνίας ταύτης ὁ Ἀλληλοδιδάκτης Κ. Θεόδωρος
ἄφησε κενὴν τὴν θέσιν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν πρὸς τὸ παρὸν ἀνέλαβε μαθητὴς
τις τῆς ἀνωτέρας κλάσεως ἐπὶ τρεῖς μῆνας Θεαγένης καλούμενός ¹⁾).

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

Ἐν τῇ περιφερείᾳ «Ποῦε—Βιράν» 25 χιλιομ. Β. Α. τῆς Κομοτινῆς εὐρέθῃ ἀνά-
γλυφον ἀποσταλὲν πρὸ τινων ἡμερῶν παρὰ τοῦ κ. Ν. Τσίπουρα Συνταγματάρχου,
ἐκπληροῦντος χρεὴ Μεράρχου ἐν τῇ ἐνταῦθα XII Μεραρχίᾳ πρὸς τὸν ἔφορον ἀρχαιο-
τήτων ἐν Θεσσαλονίκῃ κ. Ε. Πελεκίδην διὰ τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

Τὸ ἀνάγλυφον παριστᾷ ἐπὶ πλακῶς 0.65×0.65 εἰκόνα ἀγγέλου ἔχοντος ξίφος καὶ
ἰσταμένου ἐπὶ τοῦ χειλούς κρημνοῦ εἰς σιάσιν ἀμυνομένου. Ἀνωθι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ
ἔχει τὰ δύο κεφαλαῖα ἑλληνικὰ γράμματα ΧΡ, ὅπισθεν δ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς
εἰκόνης σύμπλεγμα οἰκοδομῶν ἐκτισμένων ἐπὶ ἀποτόμῳ βράχῳ.

Περὶ τῆς παραστάσεως καὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἀναγλύφου δὲν δύναται τις νομίζω

¹⁾ Ἐδῶ τελειώνει τὸ Α' μέρος τοῦ χειρογράφου. Ἀκολουθεῖ τὸ Β' μέρος τ' «Ἀπο-
μνημονεύματα».